

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ.— **Λεξικογραφικοί Ἀρχαϊσμοί, ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ νεοελληνικά ἰδιώματα τῆς Μακεδονίας**, ὑπὸ τοῦ κ. Δημητρίου Κρεκούκια*, διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μιχαήλ Σακελλαρίου.

Κύριοι Συνάδελφοι,

Ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς παρουσιάσω δεῖγμα τοῦ Λεξικοῦ τῶν Ἀρχαϊσμῶν τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας τοῦ τ. διευθυντῆ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Δημητρίου Κρεκούκια.

Ὁ Δημήτριος Κρεκούκιας, συντάκτης τοῦ προαναφερομένου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπὸ τὸ 1956 καὶ συνέχεια διευθυντῆς ἀπὸ τὸ 1981, ἄμισθος ἀρχισυντάκτης ἀπὸ τὸ 1985 μέχρι τὸ 1989 καὶ ἄμισθος ἐπιστημονικὸς συνεργάτης μέχρι σήμερα, στὰ 36 συναπτὰ αὐτὰ χρόνια, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῶν δυὸ μεγάλων ἡμιτόμων τοῦ πέμπτου τόμου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἔχει καταρτίσει πλουσιώτατον ἀρχειὸν ἀπὸ λέξεις ἀρχαῖες ἢ ἀρχαιοπινεῖς ποὺ ἔχουν ἐπιβιώσει στὰ σημερινὰ Νεοελληνικά Γλωσσικά Ἰδιώματα. Πολλὲς ἀπὸ τὶς λέξεις αὐτὲς ἔχουν μιὰ μόνο πηγὴ στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἐπιζοῦν πεισματικὰ καὶ στὰ πιὸ ἀκραῖα σημεῖα τοῦ σημερινοῦ ἐλληνοφώνου κόσμου. Ἄλλες πάλι λέξεις σύνθετες ἢ παράγωγες ἀπὸ μαρτυρημένους λέξεις, ἀμάρτυρες ὅμως αὐτὲς, δείχνουν τὴν πιθανὴ εὐρύτητα τῆς ἀρχαίας μας Γλώσσας.

Ἀπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ πλῆθος τῶν λημμάτων τοῦ προαναφερομένου ἀρχείου τοῦ ὁ Δημήτριος Κρεκούκιας κατάρτισε ἓνα δεῦτερο ἀρχειὸ τῶν ἀρχαϊστικῶν λέξεων ποὺ διατηροῦνται σήμερα στὰ Μακεδονικά Γλωσσικά Ἰδιώματα καὶ ἐτοιμάζει τὴ δημοσίευσή του.

Γιὰ λίγες, ἐλάχιστες ἀπὸ τὶς Μακεδονικὲς αὐτὲς λέξεις, ὅσες ἐπιτρέπει ὁ περιορισμένος μας χρόνος, θὰ εἶναι αὐτὴ μου ἡ ἀνακοίνωση.

ἀγερμός, ὄ: ἢ συνάθροισις. Ἡ λέξις μὲ τὸν τύπο **ἀγιρμός** ἐπιζεῖ καὶ σήμερα σὲ πολλὰ μέρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ὅπως στὴ Σαρακίνα, τὸ Καρπερὸ καὶ τὴν Κατακάλη τῶν Γρεβενῶν, στὸ Λιβαδερό, τὸ Τρανόβαλτο, τὴ Σιάτιστα καὶ τὴ Γαλατινὴ τῆς Κοζάνης.

* DÉMÈTRES KRÉKOUKIAS, **Lexicographiques archaïsmes des idiomes Néohelleniques de la Macédoine.**

ἀδόκητος, ό: ό ἀπροσδόκητος. «τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὔρε θεός» Μηδ. 1418· **ἀδόκ' τους** λέγεται σήμερα με τήν ἴδια σημασία σέ πολλά μέρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

ἄδρουον, τό. Στό λεξικό τοῦ Ἑσύχιου ὑπάρχει τό λῆμα «ἄδρουα· οἱ στῦλοι τοῦ ἀρότρου, δι' ὧν ό ἴστοβοεὺς ἀρμόζεται»: **ἄδρῦ, ἄδρῦ** καί **ἄδρουάς** λέγεται σέ διάφορα μέρη τοῦ Μακεδονικοῦ χώρου ἢ ξύλινη βίδα πού δένει τό ζυγό με τό ὑπόλοιπο μέρος τοῦ Ἑσιοδείου ἀρότρου.

ἀμφιλογῶ: ἀμφιβάλλω, φιλονικῶ ἀλλά καί συζητῶ για κάτι. Με τήν τρίτη ἔννοια ἔχει ἐπιβιώσει στή Δυτική Μακεδονία καί με τόν τύπο **ἀμφιλουγάου**.

ἀνδράχλη, ἡ: ἡ ἀγριοκουμαριά. Ὁ Θεόφραστος περιγράφοντας τό φυτό αὐτό μᾶς λέγει (Ἰστ. Φυτ. 3, 16, 5) «Παρόμοιον δέ τό φύλλον καί ἡ ἀνδράχλη ἔχει τῶ κομάρῳ, μέγεθος οὐκ ἄγαν μέγα». Τό θαμνόφυτο αὐτό ἐκράτησε τό ὄνομά του σέ πολλά μέρη τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. **Ἀντραχλιά** λέγεται στή Χαλκιδική καί στά Κερδύλια καί **ντραχλινιά** στό Παγγαῖο καί στό Σύμβολο τῆς Καβάλας.

ἀπηλιώτης, ό: ό ἀνατολικός ἄνεμος τῶν ἀρχαίων. **Ἀπ'λιώτ'ς** λέγεται καί σήμερα στήν περιοχή τοῦ Βοῖου τό σημεῖο τοῦ ὀρίζοντα ἀπό ὅπου βγαίνει ό ἥλιος.

ἀφάκη, ἡ: εἶδος ἀγρίου πιζελιοῦ. **Ἀφαιτιά** καί σήμερα λέγεται τό ἴδιο φυτό στόν Ἀνατολικό Μακεδονικό χῶρο, ἐνῶ στά Δυτικομακεδονικά μέρη ἐπικράτησε τό Βυζαντινό **ἄφχος** καί λέγεται **ἄφχους**.

βάζω. Τό Ὀμηρικό αὐτό ρῆμα πού ἔχει τήν ἔννοια τοῦ ὀμιλῶ, φωνάζω, ἐπιζει ἀκόμη με τόν τύπο **βάζου** σέ ὅλο τό Βορειοελλαδικό χῶρο, φυσικά καί στή Μακεδονία, με ἴδια σημασία ἀλλά καί συνώνυμο με τό βουτζω, ἡχῶ.

βαλλίζω: κινῶ ἐδῶ καί ἐκεῖ τά πόδια μου, χοροπηδῶ. Με αὐτή τή σημασία μᾶς παραδόθηκε τό ρῆμα ἀπό τήν ἀρχαιότητα. Τό ρῆμα ἔχει ἐπιβιώσει ὡς σύνθετο **ἀναβαλλίζουμι** με τή σημασία τοῦ ἀναστατώνομαι στό Δυτικομακεδονικό χῶρο (Σιάτιστα, Γέμμα Καστοριάς).

βλίζω: κόβω τίς κερῆθρες ἀπό τήν κυψέλη καί ἀφαιρῶ τό μέλι στίβοντάς τες. **Βλίζου** τά σταφύλια καί στά μέρη τῆς Κοζάνης σήμερα λένε, δηλαδή στίβω τά σταφύλια καί ξεχωρίζω τό μούστο ἀπό τά στέμφυλα.

γᾶ, ἡ: Δωρικὸς καί Αἰολικὸς τύπος ἀντὶ τοῦ γῆ. Ἡ λέξη ἔχει ἐπιβιώσει στή Δυτική Μακεδονία στό ὄνομα τοῦ φυτοῦ Ἑλιάνθος ό κονδυλόρριζος. Εἶναι **τὰ μῆλα τ'ς γᾶς**.

γάβενον, τό: τό βαθύ πιάτο σάν τῆ γαβάθα. Στό λεξικό τοῦ Ἑσύχιου δια-

βάζουμε «γάβενα· ὀξύβαφα ἤτοι τρυβλία». Ἡ λέξις μετὰ τὴν ἴδια τῆς σημασίας ἐπιζει καὶ σήμερα σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ στὴ Μακεδονία. Ἐτσι **γάβανου** καὶ **γαβανούδ'** λέγεται στὴν Μεσολακκίαν καὶ στὴν Πρώτη τῶν Σερρών, **γκάβανου** στὴν περιφέρεια τῆς Βέροιας καὶ στὸ Λαγκαδᾶ καὶ **γαβάνα** στὴ Νάουσα.

διάλοξος, ὁ: ὁ πολὺ λοξὸς καὶ **διαλοξεύω** στρέφω λοξά. («Διάλοξοι στροφαι») καὶ «διαλοξεύω ὕμμα» μᾶς λέγει ὁ Λιβάνιος (30, 12, 16). Τὸ ἐπίθετο αὐτό, καθὼς καὶ τὸ ρῆμα ἔχουν ἐπιβιώσει στὶς περιοχὰς τοῦ Βοῖου τῶν Γρεβενῶν καὶ τῆς Κοζάνης: **διάλουξους**=ὁ ἀλλοίθωρος, καὶ **διαλλουξεύου**=κοιτάζω ἀλλοίθωρα, ἀλλοιθωρίζω.

δοκῶ: σκέπτομαι, νομίζω, ὑποθέτω. Τὸ ρῆμα ἔχει ἐπιβιώσει στὸ Μακεδονικὸ χῶρο καὶ μετὰ τὸν ἐνεργητικὸν καὶ μέσο τύπον μετὰ τὸ προθετικὸν α ὡς **ἀδοκοῦ** καὶ **ἀδοουκιούμι** καὶ μετὰ τὶς σημασίας θυμίζω καὶ θυμοῦμαι ἀντίστοιχα.

εἶα: ἐπιφώνημα παρακλευστικὸν=ἐμπρός. («Ἄλλ' εἶα χόρει») Εὐρ. Μήδ. 401. Τὸ ἐπιφώνημα ἔχει ἐπιβιώσει σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ στὴ Μακεδονία μετὰ τὴν ἴδια ἀκριβῶς σημασία σὰν παρακλευστικὸν στὰ τετράποδα γιὰ νὰ ξεκινήσουν ἢ στὰ πουλιὰ τὰ ἄγρια γιὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν.

ἔλιξις, ἡ: Στὸ λεξικὸν τοῦ Ἡσύχιου συναντᾶμε τὴν ἀκόλουθον λέξιν: «*λίξει· πνευμονία, νόσος». Ἡ γλῶσσα αὕτη θεωρήθη ἀκατανόητη καὶ τῆς προτάθησαν ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὰς διάφορες γραφὰς καὶ ἐτυμολογίας. Ἀλλὰ τὸ ἐρμήνευμα καὶ ἡ σημερινὴ ἐπιβίωσός του στὸ λαὸν τοῦ Βορειοελλαδικοῦ μας χώρου τὸ ἐξηγεῖ. Ἐλιξ' σὲ ὅλη τὴ Δυτικὴ Μακεδονία εἶναι ἡ φθίσις. Τὸ *λίξει λοιπὸν τοῦ Ἡσύχιου πρέπει νὰ διαβασθεῖ **ἔλιξις**.

ἐμπρεπής: αὐτὸς ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὁ ὑπέρτερος. Ἡ λέξις σώζεται σὲ πολλὰ μέρη τῶν νομῶν Κοζάνης καὶ Γρεβενῶν μετὰ τὸν τύπον **ἐμπριπους** καὶ τὴν ἴδια παλαιὰ σημασία.

ζωρούα, ἡ: Ἡ λέξις ποὺ σώζεται σὲ ἐπιγραφὰς τῆς Τροιζήνας καὶ σημαίνει αὐλάκι μετὰ νερὸ ἐπιζει καὶ σήμερα μετὰ τὴν ἴδια ἔννοια σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Στὴ Μακεδονία, Δυτικὴ καὶ Ἀνατολική, προφέρεται μετὰ κῶφωση: **ζουριό** εἶναι τὸ στενὸ αὐλάκι τοῦ νερόμυλου.

κάλλαιον, τό: τὸ λειρὶ τοῦ πετεινοῦ. Ἡ λέξις εἶναι γνωστὴ μετὰ τὴν ἴδια σημασία μετὰ τοὺς τύπους **οὐ κάλλους** καὶ **τοῦ κάλλου** σὲ ὅλη τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονία. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῇ πῶς στὴ Μεσορώπῃ τοῦ Παγγαίου τὸ φυτὸ Ἀγρόστεμμα ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν λουλουδιῶν του λέγεται ἀπὸ τὸ λαὸν **τοῦ πιτ'νοῦ τοῦ κάλλου**.

κήρινθος, ό: ή τροφή τών μελισσών. Μᾶς τήν ἀναφέρει ό 'Αριστοτέλης στήν *Περί τὰ ζῶα ἱστορία* του (623b 23). 'Η λέξη σώζεται και σήμερα με τήν ἴδια σημασία **κέραφη, ή** στή Χαλκιδική και **κηράφ'**, τοῦ στή Θάσο.

κόστος, ό. Κατά τὸ Θεόφραστο (*Ἱστ. Φυτ.* 9, 7, 3) «Οἷς μὲν οὖν εἰς τὰ ἀρώματα χρῶνται σχεδὸν τάδε ἐστί... νάρτη, **κόστος**, **πάνακες**, **κρόκος**». Τὸ ἴδιο ἀρωματικό φυτὸ διατήρησε τήν παλαιά του ὀνομασία στὸ Μακεδονικὸ χῶρο και λέγεται **οὐ κόστας** και **ή κόστα**.

λαγγάσαι: περιφυγεῖν διαβάζουμε στὸν 'ΗΣύχιο. Στή Δυτικὴ Μακεδονία και στή Χαλκιδική ἔχει ἐπιβιώσει τὸ ρῆμα **λαγγάζου** = ἐξαρθρώνω, στραμπουλώ ἕνα μέρος τοῦ σώματός μου.

λαγόγηρος, ό: ή μυγαλῆ. Στὸ λεξικὸ τῆς Σούδας (σ. 1419) διαβάζουμε «μύζος: ό λαγόγηρος παρ' ἡμῖν». Καὶ σήμερα σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία τὸ τρωκτικὸ αὐτὸ ἔχει διατηρήσει τήν παλαιά του ὀνομασία, εἶναι **οὐ λαγόγηρους**.

λάκυρος: Κατά τὸ λεξικὸ τοῦ 'ΗΣυχίου «λάκυρος' ό στεμφυλίας οἶνος», δηλ. τὸ κρασί ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ νερωμένα τσίπουρα. Καὶ σήμερα **λάγκυρους** σὲ ὅλο τὸ βορειοελλαδικὸ χῶρο εἶναι τὸ νερόκρασο, τὸ κρασί δεύτερης ποιότητος.

λαμπυρίς, ή: ή πυγολαμπίδα, κοιν. κωλοφωτιά, ἀκούγεται και σήμερα σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χῶρου, καθὼς και στή Θεσσαλία, προσαρμοσμένη στὸ βόρειο φωνηεντισμὸ **λαμπ'ρίδα** με τήν ἴδια σημασία.

λευρός: ό λεῖος. Καὶ σήμερα **λιβρός** στὸ Μακεδονικὸ χῶρο λέγεται ό λεῖος, ό μαλακός.

μᾶ: Αἰολικός και δωρικός τύπος ἀντὶ τῆς κλητικῆς μᾶτερ με σύντμηση. Μᾶ γᾶ = (μῆτερ γῆ) εἶναι δύο χωρία τῶν 'Ικέτιδων τοῦ Αἰσχύλου (890, 899). 'Η λέξη ἔχει ἐπιβιώσει σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία, Δυτικὴ και 'Ανατολική, στή γειτονική της Θεσσαλία και σὲ ἄλλα μέρη τοῦ 'Ελληνικοῦ χῶρου.

μάκων, ή: Εἶναι ό δωρικός τύπος τοῦ φυτοῦ μήκων, τῆς **μήκωνος τῆς ὑπνοφόρου** (*papaver somniferum*), ποὺ κρατήθηκε ἀκόμη μέχρι σήμερα στή Δωρικὴ Μακεδονία ὡς **μάκουσ**.

μαρυκῶμαι: Δωρικός τύπος ἀντὶ **μηρυκῶμαι**, ἀναμασῶ τήν τροφή μου. 'Η λέξη ποὺ ἦταν σὲ χρῆση γιὰ τὰ μηρυκαστικά ζῶα λέγεται και σήμερα με τήν ἴδια ἔννοια και με τὸν τύπο **μαρριοῦμι** σὲ ὅλο τὸ Δυτικομακεδονικὸ χῶρο.

μελιτηρός: 1) ό μελωμένος. «Χυλῶ μελιτηρῶ» μᾶς λέγει ό Θεόφραστος (*Ἱστ. Φυτ.* 3. 7. 4) και 2) ἀγγεῖο ποὺ μέσα σ' αὐτὸ βάζουν μέλι. Σὲ ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ

Νίκανδρου πού βρίσκεται στὸν Ἀθήναιο 475d διαβάζουμε: «ποιμενικὸν ἀγγεῖον μελιτηρόν». Καὶ σήμερα τὸ ἴδιο δοχεῖο ἔχει κρατήσῃ τὴν παλιά του ὀνομασία καὶ λέγεται στὴν περιοχὴ τῆς Βέροιας καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας **μιλ'τρό**.

μελουρίς, ἦ: Εἶναι παραλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ἀκόμη χρόνια ὁ τύπος τοῦ **μολουρίς** πού σημαίνει τὴν ἀκρίδα. Ἡ λέξη ἔχει ἐπιβιώσει σὲ ὅλο τὸ Μακεδονικὸ χῶρο ὡς **μιλούρα** καὶ ἀποδίδεται στὴ μελίγγρα πού ζημιώνει πολὺ τὰ βλαστάρια τῶν φυτῶν.

μίσθηρον, τό: ἓνα μαγικὸ μέσο πού φέρνει μῖσος ἐναντίον κάποιου. Ἡ λέξη κατὰ τὸ βόρειο φωνηεντισμὸ ἔχει ἐπιβιώσει ὡς **μίσ'τρου** στὴ Δυτικῆ Μακεδονία.

νεάματα, τά: Ἔτσι λέγονταν τὰ νεοκαλλιεργούμενα χωράφια κατὰ τοὺς μεταγενέστερους χρόνους. Καὶ σήμερα **νιαμάτα** στὴ Μακεδονία (Βέροια) καὶ στὴ Θράκη λένε ἐπίσης τὰ χωράφια πού πρωτοκαλλιεργοῦνται.

ὄρρωδία, ἦ: ὁ μεγάλος φόβος, ὁ τρόμος. Ἡ λέξη λέγεται καὶ τώρα μὲ τὴν ἴδια σημασία στὶς περιοχὲς τῆς Ἡμαθίας καὶ τῆς Κοζάνης μὲ τὸν τύπο **ρουβ'νιά** καὶ μὲ τὴν ἴδια σημασία.

ὄστρῦα, ἦ: τὸ δασικὸ δέντρο ἢ **ὄστρῦα, ὄστρυῖς** καὶ **ὄστρυς** τοῦ Θεόφραστου (Ἰστ. Φυτ. 3, 10, 3 καὶ 1, 8, 2), πού ἔμεινε **οὔστρυά** σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Θεσσαλικοῦ καὶ τοῦ Μακεδονικοῦ χῶρου.

οὔτις, ἦ: ἡ ὤτις, ἡ ἀγριόχηνια τῆς κοινῆς, μὲ κώφωση τοῦ **ω** ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἀκόμη χρόνους (Ἀλκμ. 146B, Γαλ. 6, 703), εἶναι ἡ γνωστὴ **οὔτιδα** στὸ Θεσσαλικὸ καὶ Μακεδονικὸ χῶρο.

περκνός καὶ **πέρκνος** εἶναι αὐτὸς πού ἔχει μελανὰ χρώματα καὶ ὡς οὐσιαστικὸ ἓνα εἶδος ἀετοῦ: «αἰετὸν . . . μόρφνον θηρητῆρ', ὃν καὶ περκνὸν καλέουσι» (Ἰλ. 24, 316) (πέρκνον κατὰ τὸν Ἀρίσταρχο). Ἡ λέξη ἔχει ἐπιβιώσει σὲ ὅλο τὸ Βορειοελλαδικὸ χῶρο οὐσιαστικοποιημένη μὲ μετάθεση τοῦ **ρ** μὲ τὴν ἴδια σημασία καὶ μὲ τοὺς τύπους **πρέκνις** καὶ **πρέκνα**.

πρέμνον, τό: τὸ κάτω μέρος τοῦ κορμοῦ κάθε δέντρου. Καὶ σήμερα **πρένου** λένε οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν τῆς Καστοριάς τὸ μέρος τοῦ κορμοῦ δέντρου πού ἀπομένει μετὰ τὸ κόψιμο.

πρηών, ὁ: ὁ ἐπικὸς αὐτὸς τύπος τοῦ **πρών** πού σημαίνει προεξοχὴ γῆς, βουνοῦ, ἀκρωτήρι ἔχει ἐπιβιώσει σὰν προσηγορικὸ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀπότομου βράχου καὶ σὰν τοπωνύμιο σὲ πολλὰ μέρη τοῦ νησιώτικου καὶ στεριανοῦ ἑλληνικοῦ χῶρου.

Στὸ Καταφύγι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ὁ ἀπότομος καὶ σουβλερός βράχος λέγεται **πρήουνας**, ἡ δὲ κορυφὴ τῶν Καμβουνίων λέγεται **Πρήουνος**.

προύμνη, ἦ: ἡ ἀγριοδαμασκηλιά, μᾶς ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ Θεόφραστο (Ἰστ. Φυτ. 9, 1, 2)· **προυνιά** λέγεται καὶ σήμερα σὲ ὅλο τὸ μακεδονικὸ χῶρο καὶ **προῦνο** ὁ καρπὸς τοῦ δέντρου τούτου, τὸ **προῦμνον** τῶν ἀρχαίων.

ραιβός: ὁ καμπύλος, ὁ κυρτός, ὁ στραβοπόδης. Ἡ λέξις ἔχει ἐπιβιώσει στὸ Μακεδονικὸ χῶρο μὲ τὴ γνωστὴ κώφωση τῶν Βορείων ἰδιωμάτων ὡς **ριβός**. Ἀξίζει νὰ λεχθῆ ὅτι μὲ κώφωση προφερόταν παράλληλα ἡ λέξις καὶ στὰ παλαιότερα χρόνια. Κατὰ τὸν Ἡρωδιανὸ (Γραμμ. 1, 187): ρυβός=ραιβός, τὸ ἐπικαμπές (Αἰολ.).

ρύζω. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον «ρύζειν, ὑλακτεῖν». Καὶ σήμερα στὸ Δυτικομακεδονικὸ χῶρο (Ἡμαθία) λένε **ἀρύζ' τοῦ σκ'λί** = γλυλλίξει ὁ σκύλος δείχνοντας τὰ δόντια του γιὰ νὰ ἐπιτεθῆ.

ρυτίζω: ρυτιδῶ φέρεται στὰ Γλωσσάρια. **ρυτίζου** λένε καὶ σήμερα γιὰ τὸ νῆμα, ὅταν στρίβη, στὰ μέρη τῶν Σερρών καὶ τῆς Καβάλας.

στοιχῶ: Μιὰ ἀπὸ τὶς σημασίες τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ ρήματος εἶναι τὸ βαδίζω κοντὰ σὲ κάποιον, εἶμαι στὴν ὑποταγὴν του. Ἡ ἴδια σχεδὸν σημασία μὲ τοὺς τύπους **στ'χῶ** καὶ **στ'χιούμι** ἔχει ἐπιβιώσει σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία.

στοναχῶ· ἀναστενάζω, βογγῶ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ **στοναχῆ**· ὁ στεναγμός, ὁ θρήνος ἔχουν ἐπιβιώσει σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου ὡς **σταχαλίζου** καὶ **σταχαλή** μὲ τὴν σημασία τοῦ στενοχωροῦμαι, πονῶ, τὸ ρῆμα, καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἢ σωματικοῦ πόνου τὸ οὐσιαστικόν.

ὑπολήνιον, τό: ὁ χῶρος ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὸ ληνὸ καὶ δεχόταν τὸ μούστο τῶν πατημένων σταφυλιῶν λεγόταν στὴν ἀρχαιότητα **ὑπολήνιον**. Καὶ σήμερα «διαδοχῆ τῶν ἐπιγιγνομένων» διατηρήθηκε ἡ λέξις μὲ τὴν ἴδια τῆς σημασία σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Σὲ ὅλη τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη εἶναι **τοῦ πουλήν'** καὶ **πουλήμ'**.

φίλητρον, τό. Ὁ πρῶτος αὐτὸς τύπος τῆς λέξεως **φίλητρον** ἔχει ἐπιζήσει μὲ ἀντικώφωση τοῦ **ι** σὲ **ε** ὡς **φίλητρον** στὰ Θεσσαλικά καὶ Μακεδονικά Ἀντιχάσια καὶ **φίλ'τρον** στὰ χωριὰ τῆς Ἡμαθίας καὶ τῆς Κοζάνης.

Φιλομήλα, ἦ. Τὸ ὄνομα τῆς παλιᾶς Θρακιώτικης βασιλίσσας ποὺ μεταμορφώθηκε σὲ ἀηδὸνι ἔχει δοθεῖ στὸ πουλι συκοφάγο στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Εἶναι ἡ **φιλουμήλα**, **φ'λουμήλα** καὶ **φ'ρουμήλα**.

χαμαίδρυς, ἦ: τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ τοῦ Θεόφραστο (Ἰστ. Φυτ. 9, 9, 5),

τοῦ Διοσκουρίδου ("Ἰλ. ἰατρ. 3, 98) καὶ τοῦ Πλίνιου (H.N. XXIV. 130), καθὼς καὶ οἱ θεραπευτικὲς τοῦ ἰδιότητες ἐπιζοῦν καὶ σήμερον στὸ Βορειοελλαδικὸ χωρὸν. Ἔτσι λέγεται ἀκόμα **χαμαίντρου** στὰ χωριά τοῦ Θεσσαλικοῦ καὶ Μακεδονικοῦ Ὀλύμπου, στὴν Ἐράτωνα, τὴ Ροδιανὴ καὶ τὸ Βελβεντὸ τῆς Κοζάνης καὶ στὸ Μελένικο τῆς Κερκίνας.

ψέω (M. Ἔτυμ. 818, 2). Τὸ ρῆμα αὐτὸ ποὺ εἶναι τύπος τοῦ **ψάω** καὶ σημαίνει ἐγγίζω, ψηλαφῶ, σώθηκε στὴν περιοχὴ τῆς Κοζάνης καὶ λέγεται μὲ τὸν τύπο **ψέγου** καὶ μὲ τὴν ἴδια σημασίαν.

R É S U M É

Lexicographiques archaïsmes des idiomes Néohelléniques de la Macédoine.

L'écrivain présente, dans sa communication, un petit nombre (51) des mots grecs anciens, ou quelques mots dont certains traces sont d'origine grecque ancienne, ayant survécu dans les idiomes de la langue néohellénique macédonienne avec divers types et significations.